

**ԺԱՄԱՆԱԿԱՅԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻ ԵՎ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ
ՆԿԱՏԱՍԲ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻ ՓՈԽԿԱՊԱԿՑՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂՑԿԵՂ ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՕՐԻՆԱԿՈՎ**

ԳԱՅԱՆԵ ՇԱՎԵՐԴՅԱՆ^{ID}, ԱՆԱՀԻՏ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ^{ID}
Երևանի պետական համալսարան

Քաղցկեղային հիվանդություններն արդի բժշկության և հոգեբանության կարևորագույն խնդիրներից են՝ պայմանավորված դրանց լայն տարածվածությամբ, ծանր ընթացքով, արընթաց զարգացմամբ և մարդու կյանքի տարբեր ոլորտների վրա ունեցած բազմակողմանի ազդեցությամբ: Քաղցկեղի ախտորոշումը հաճախ ուղեկցվում է ուժեղ հոգեբանական լարվածությամբ, տագնապով, անորոշությամբ և ապագայի վերաբերյալ պատկերացումների փոփոխությամբ: Այս համատեքստում առանձնահատուկ կարևորություն են ձեռք բերում հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի և ժամանակային հեռանկարի ուսումնասիրությունները, քանի որ դրանք անմիջականորեն կապված են հիվանդի հուզական վիճակի, հոգեբանական հարմարման, կյանքի որակի և կյանքի իմաստավորման գործընթացների հետ:

Մույն հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրվել են քաղցկեղ ունեցող անձանց ժամանակային հեռանկարի առանձնահատկությունները, հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի ձևերը և դրանց միջև առկա փոխկապակցվածությունները: Բացի այդ, ուշադրություն է դարձվել նաև սեռային տարբերությունների բացահայտմանը և դրանց հոգեբանական առանձնահատկությունների վերլուծությանը: Վերլուծության արդյունքները ցույց են տվել, որ քաղցկեղ ունեցող անձանց շրջանում առկա է փոխկապակցվածություն ժամանակային հեռանկարի առանձնահատկությունների և հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի ձևերի միջև: Միաժամանակ բացահայտվել են սեռային տարբերություններ ինչպես ժամանակային հեռանկարի, այնպես էլ հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի ձևերում: Մասնա-

*** Գայանե Շավերդյան** – հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ ընդհանուր հոգեբանության ամբիոնի վարիչ

Гаяне Шавердян – доктор психологических наук, профессор, заведующая кафедрой социальной и клинической психологии ЕГУ

Gayane Shaverdyan – Professor, Dr. of Psychology, Head of the YSU Chair of Social and Clinical Psychology

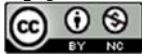
Էլ. փոստ՝ gayaneshahverdyan@ysu.am ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9078-9740>

**** Անահիտ Միքայելյան** – ԵՊՀ սոցիալական և կլինիկական հոգեբանության ամբիոնի դասախոս

Анаит Микаелян – преподаватель кафедры социальной и клинической психологии ЕГУ

Anahit Mikayelyan – Lecturer at the YSU Chair of Social and Clinical Psychology

Էլ. փոստ՝ anahitmikayelyan@ysu.am ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-9253-2646>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 29.05.2026

Գրախոսվել է՝ 31.05.2026

Հաստատվել է՝ 22.06.2026

© The Author(s) 2026

վորապես, տղամարդկանց շրջանում ավելի քիչ էր արտահայտված ապագայի կողմնորոշումը, ինչպես նաև առավել նկատելի էին հիվանդության նկատմամբ տագնապային և պարանոյալ վերաբերմունքի միտումները: Կանանց շրջանում, ընդհակառակը, ավելի արտահայտված էին ապագայի կողմնորոշումը, սոցիալական ակտիվությունը և էրգոպաթիկ վերաբերմունքը:

Բանալի բառեր – քաղցկեղային հիվանդություն ունեցող անձ, ժամանակային հեռանկար, հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունք

Քաղցկեղը դիտարկվում է որպես բազմամակարդակ երևույթ՝ ներառելով ֆիզիկական, հուզական, կոգնիտիվ և իմաստային մակարդակները: Այն, լինելով բարձր մահացության և հոգեբանական զգալի ազդեցություն ունեցող հիվանդություն, ձևավորում է բազմազան պատկերացումներ, որոնք պայմանավորված են սոցիալական, մշակութային և անհատական գործոններով: Հիվանդության անձնական իմաստավորումը պայմանավորում է պաշտպանական մեխանիզմների և հաղթահարման ռազմավարությունների ընտրությունը¹: Ընդ որում, հիվանդության նկատմամբ սուբյեկտիվ փորձառությունները կարող են և՛ նպաստել ադապտացիային ու հոգեբանական վերականգնմանը, և՛ բարդացնել հիվանդության ընթացքը, ուստի հիվանդի վերաբերմունքի ուսումնասիրությունն ունի կլինիկական և հոգեբանական կարևոր նշանակություն²: Հիվանդության մասին պատկերացումները, որպես սուբյեկտիվ փորձառություն, կարող են նպաստել անհատի ինքնակարգավորմանը³: Բացահայտված է նաև, որ քաղցկեղի ախտորոշումից հետո հիվանդները հաճախ ապրում են ինտենսիվ հույզեր՝ վախ, անհանգստություն, զայրույթ, որոնց ինտենսիվությունը պայմանավորված է բժշկական և սոցիալ-ժողովրդագրական գործոններով⁴: Հետազոտողները նաև առաջարկում են հիվանդության ընկալման մոդել, համաձայն որի՝ ձևավորվող կոգնիտիվ և հուզական արձագանքները կարող են ազդել բուժման գործընթացի, հիվանդության ընթացքի և հոգեբանական ադապտացիայի վրա⁵:

¹ Sté u **Shtrahova, A. V., & Arslanbekova, E. V.** (2011). Motivational component of the internal picture of the disease as a factor of adherence to therapy in patients with somatic diseases with a vital threat. Bulletin of the South Ural State University, Series "Psychology", 29(246), 76–82.

² Sté u **Козлова, Н. В., & Андросова, Т. В.** (2010). Социально-психологическое сопровождение онкологических больных. Вестник Томского государственного университета, (335), 142–147.

³ Sté u **Харьковский, А. Н.** (2015). Представления детей о болезни и их опосредующая роль в терапевтической работе с болеющими детьми. Национальный психологический журнал, 3(19), 105–116. <https://doi.org/10.11621/npj.2015.0300>

⁴ Sté u **Вагайцева, М. В., Чулкова, В. А., Карпова, Э. Б., & Леоненкова, С. А.** (2015). Психологические исследования в онкологии. Психология. Психофизиология, 8(3), 28–35.

⁵ Sté u **Ashley, L., Marti, J., Jones, H., Velikova, G., & Wright, P.** (2015). Illness perceptions within 6 months of cancer diagnosis are an independent prospective predictor of health-related quality of life 15 months post-diagnosis. Psycho-Oncology, 24, 1463–1470. <https://doi.org/10.1002/pon.3812>

Հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքը ներառում է կոգնիտիվ, հուզական և մոտիվացիոն-վարքային բաղադրիչներ: Ընդ որում, կոգնիտիվ բաղադրիչը ընդգրկում է հիվանդության մասին պատկերացումները, հուզականը՝ զգացմունքային արձագանքները, իսկ մոտիվացիոն-վարքայինը՝ աղապտացիոն և հաղթահարման ռազմավարությունները⁶: Այս բաղադրիչների ֆունկցիոնալությունը անհնար է ուսումնասիրել առանց հաշվի առնելու ժամանակային հեռանկարի առանձնահատկությունները⁷, քանի որ քաղցկեղային հիվանդությունը կարող է դիտարկվել ճգնաժամային իրավիճակի տեսանկյունից, իսկ վերջինս ուղեկցվում է անորոշությամբ, ժամանակի ընկալման խախտմամբ:

Ժամանակային հեռանկարի առավել մշակված հայեցակարգը պատկանում է ամերիկացի հայտնի հոգեբան Զիմբարդոյին, համաձայն որի՝ ժամանակային հեռանկարը կարելի է հասկանալ որպես ոչ գիտակցված գործընթաց, որով մենք բաշխում ենք մեր ապրած փորձառությունները անցյալի, ներկայի կամ ապագայի ժամանակային կատեգորիաների մեջ⁸: Հաջորդական ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ այլ գործոններին զուգահեռ՝ ժամանակային հեռանկարը նշանակալի ազդեցություն ունի առողջությանը նպաստող⁹ և նույնիսկ կանխարգելիչ վարքի ձևավորման վրա¹⁰:

Այսպիսով, հիվանդությունը ձևավորում է առանձնահատուկ հոգեբանական փորձառությունների համակարգ, որն ազդում է անձի հուզական, իմաստային և ժամանակի ընկալման վրա: Ուստի անհրաժեշտաբար հարց է ծագում արդյո՞ք առկա է փոխկապակցվածություն ժամանակային հեռանկարի և հիվանդության այդպիսի վերաբերմունքի միջև, և հնարավո՞ր է բացահայտել այդ կապի գենդերային բնութագրերը, եթե դրանք առկա են:

Հետազոտությունն իրականացվել է «Վ. Ա. Տանարջյանի անվան ուռուցքաբանության ազգային կենտրոն»-ի դեղորայքային ուռուցքաբանության բաժանմունքում, որին մասնակցել են 40–60 տարեկան 70 բուժառու՝ 35 կին և 35 տղամարդ:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են հետևյալ մեթոդիկաները.

⁶ Տե՛ս **Семиглазова, Т. Ю., Ткаченко, Г. А., & Чулкова, В. А.** (2016). Психологические аспекты лечения онкологических больных. Злокачественные опухоли, (Спецвыпуск 1), 54–58. <https://doi.org/10.18027/2224-5057-2016-4s1-54-58>

⁷ Տե՛ս **Харьковский, А. Н.** (2015). 105–116:

⁸ Տե՛ս **Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N.** (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271–1288:

⁹ Տե՛ս **Anagnostopoulos, F., & Griva, F.** (2012). Exploring time perspective in Greek young adults: Validation of the Zimbardo Time Perspective Inventory and relationships with mental health indicators. *Social Indicators Research*, 106, 41–59. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9792-y>

¹⁰ Տե՛ս **Wagner, C. V., Semmler, C., Power, E., & Good, A.** (2010). What matters when deciding whether to participate in colorectal cancer screening? The moderating role of time perspective. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 15(1), 20–30:

- Զիմբարդոյի ժամանակային հեռանկարի հարցարան:
- «Անավարտ նախադասություններ» պրոյեկտիվ մեթոդ (Մաքս և Լևի):
- «ЛОБИ» (հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի հարցարան):

Հետազոտության արդյունքում ստացված տվյալները ենթարկվել են մաթեմատիկական-վիճակագրական վերլուծության, որի հիման վրա իրականացվել է արդյունքների մեկնաբանումը: Ստացված տվյալները ներկայացված են ստորև:

Աղյուսակ 1

Ժամանակային հեռանկարի կառուցվածքային առանձնահատկությունները ըստ սեռի

Զափանիշ	Տղամարդ (Միջին ± Ստ. շեղում)	Կին (Միջին ± Ստ. շեղում)
Անցյալ բացասական	3.80 ± 0.20	3.86 ± 0.20
Անցյալ դրական	3.70 ± 0.30	3.78 ± 0.30
Ներկա ֆատալիստական	4.00 ± 0.10	3.78 ± 0.20
Ներկա հեղոնիստական	3.90 ± 0.10	3.67 ± 0.40
Ապագա կողմնորոշում	3.30 ± 0.30	4.00 ± 0.20

Համաձայն աղյուսակ 1-ի տվյալների՝ տղամարդ հետազոտվողների շրջանում առավել արտահայտված են ներկա հեղոնիստական և ներկա ֆատալիստական ժամանակային կողմնորոշումները: Ստացված արդյունքները վկայում են, որ նրանք հիմնականում կենտրոնացած են ներկա պահի վրա՝ առաջնահերթություն տալով անմիջական հաճույքներին և ընթացիկ փորձառություններին, միաժամանակ խուսափելով երկարաժամկետ պլանավորումից և մեծ ջանք պահանջող գործողություններից: Այս միտումը թույլ է տալիս ենթադրել, որ տղամարդ հետազոտվողների շրջանում ապագայի պլանավորման դերը նվազեցված է, և ապագան հաճախ ընկալվում է որպես անորոշ կամ ոչ լիարժեք վերահսկելի ոլորտ:

Հակառակը, կին հետազոտվողների շրջանում գերակշռում են ապագայի կողմնորոշումը և անցյալ բացասական ժամանակային հեռանկարը: Արդյունքները ցույց են տալիս, որ նրանք առավելապես առաջնորդվում են նպատակային մտածողությամբ, կարևորում են պատասխանատվությունը և սեփական գործողությունների հետևանքների կանխատեսումը: Կանայք հակված են ներդնելու ջանքեր և ժամանակ՝ ապագա նպատակներին հասնելու համար, ինչպես նաև դրսևորում են առողջությանը նպաստող վարքագիծ: Միևնույն ժամանակ, նրանց վարքագծային և որոշումների կայացման գործընթացներում զգալի դեր ունեն անցյալի փորձառությունները, հատկապես նախկին բացասական փորձերը, որոնք նպաստում են զգուշավորության, նոր իրավիճակների նկատմամբ վերապահ վերաբերմունքի և որոշ դեպքերում՝ անհանգստության դրսևորմանը:

Մտացված արդյունքները բացատրվում են այն բանով, որ տղամարդ հետազոտվողները առավել ակտիվորեն են և միտված չեն ապագայում գործողությունների պլանավորմանը: Համեմատական վերլուծության արդյունքները փաստում են, որ քաղցկեղային հիվանդություն ունեցող տղամարդ հետազոտվողների շրջանում ապագայի կողմնորոշումը համեմատաբար թույլ է արտահայտված, քան կին հետազոտվողների շրջանում: Վերջիններիս ավելի բնորոշ են նպատակաուղղվածությունը, պլանավորման նկատմամբ պատասխանատու մոտեցումը և սեփական ապագայի կառուցման ակտիվ դիրքորոշումը: Նրանք պատրաստ են հաղթահարելու դժվարությունները և անհրաժեշտության դեպքում կատարելու զիջումներ՝ երկարաժամկետ նպատակների իրականացման համար:

Աղյուսակ 2

Քաղցկեղային հիվանդություն ունեցող անձանց հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի տիպերի բաշխումը (%) ըստ սեռի

Հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի տիպերը	Տղամարդիկ (%)	Կանայք (%)
Պարանոյալ	37%	-
Տագնապային	34%	-
Ներդաշնակ	29%	-
Էրգոպայթիկ	-	54%
Էյֆորիկ	-	29%
Անոգոգնոստիկ	-	20%

Համաձայն Բեխտերնի ինստիտուտի անձնային հարցարանի՝ հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքը պարզելուն ուղղված մեթոդիկայի (JOBBI) արդյունքների վերլուծությունը ցույց տվեց, որ տղամարդ հետազոտվողների շրջանում ավելի հաճախ հանդիպում էին պարանոյալ (37%) և տագնապային (34%) վերաբերմունքները հիվանդության նկատմամբ: Պարանոյալ վերաբերմունք ունեցող հետազոտվողները հակված էին հիվանդությունը դիտարկելու որպես արտաքին չարամիտ ազդեցության արդյունք, անվստահություն էին ցուցաբերում դեղերի, բուժման ընթացակարգերի և բժշկական անձնակազմի նկատմամբ՝ բուժման բարդությունները վերագրելով բժիշկների անփութությանը կամ չարամտությանը: Տագնապային վերաբերմունքը դրսևորվում էր հիվանդության ընթացքի, հնարավոր բարդությունների և բուժման արդյունավետության վերաբերյալ մշտական անհանգստությամբ, ինչպես նաև բուժման նոր մեթոդների և մասնագիտական կարծիքների ակտիվ որոնմամբ: Մինևույն ժամանակ, տղամարդ հետազոտվողների 29%-ի մոտ արձանագրվեց ներդաշնակ վերաբերմունք հիվանդության նկատմամբ, որը բնութագրվում էր սեփական վիճակի համեմատաբար սթափ գնահատմամբ, բուժման գործընթացին աջակցելու պատրաստակամությամբ և շրջապատին չձանրաբեռնելու ձգտմամբ:

Կին հետազոտվողների շրջանում առավել արտահայտված էր էրգոպաթիկ վերաբերմունքը (54%), որը բնութագրվում էր «հիվանդությունից փախուստ աշխատանքով» դիրքորոշմամբ: Նույնիսկ ծանր հիվանդության պայմաններում նրանք փորձում էին պահպանել ակտիվությունը, շարունակել աշխատանքը և կենտրոնանալ բուժման գործընթացի վրա: Բացի այդ, կին հետազոտվողների 29%-ի մոտ նկատվեց էյֆորիկ վերաբերմունք, որն արտահայտվում էր անհիմն լավատեսությամբ, հիվանդության թերագնահատմամբ և բուժման նկատմամբ անլուրջ վերաբերմունքով, իսկ 20%-ի մոտ արձանագրվեց անոգոգնոստիկ վերաբերմունք, որը դրսևորվում էր հիվանդության և դրա հետևանքների ժխտմամբ ու բուժումից հրաժարվելու միտումով:

Այսպիսով, տղամարդ և կին հետազոտվողների շրջանում հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի ձևերը զգալիորեն տարբերվում էին, ինչը վկայում է հիվանդության հոգեբանական ընկալման և հաղթահարման ռազմավարությունների սեռային առանձնահատկությունների մասին: Ստացված արդյունքները ցույց են տալիս, որ արձանագրված տարբերությունները կարող են պայմանավորվել կնոջ սոցիալական դերի ծանրաբեռնվածությամբ, կարող են նաև ունենալ սոցիալ-մշակութային բացատրություն, որոնք էլ ազդում են հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորման վրա: Ընդ որում, տղամարդ հետազոտվողների պարանոյալ վերաբերմունքը կարող է բացատրվել այն բանով, որ բարձր տագնապայնության պայմաններում տղամարդիկ հակված են ռացիոնալացման, որն ընդունում է միստիկ մտածության յուրահատուկ ձև:

Նախորդիվ ստացված արդյունքների մեկնաբանությունը հանգեցրեց այն եզրակացության, որ անհրաժեշտ է դրանց ստուգում և հաստատում պրոյեկտիվ մեթոդի կիրառմամբ, որի նպատակով ընտրվեց «Անավարտ նախադասություններ» մեթոդիկան: Համաձայն ստացված արդյունքների՝ տղամարդ հետազոտվողների 80%-ը սեփական հաջողություններն ու անհաջողությունները կապում էր ճակատագրի կամ արտաքին ուժերի հետ, և միայն 20%-ն էր պատասխանատվությունը վերագրում սեփական գործողություններին: 90%-ի հիմնական մտահոգությունները կապված էին հիվանդության և ֆիզիկական վիճակի հետ: 80%-ը խուսափում էր ապագայի մասին խոսելուց, իսկ պատասխաններում հաճախ հանդիպում էին «ինչ լինելու է, կլինի» տիպի արտահայտություններ: Տղամարդկանց մեծ մասը չէր արտահայտում մեղքի զգացում կամ ափսոսանք անցյալի գործողությունների վերաբերյալ: Մինչդեռ կին հետազոտվողների 80%-ը, հակառակը, պատասխանատվությունը վերագրում էր սեփական գործողություններին և կարևորում պայքարելու անհրաժեշտությունը: Նրանց հիմնական մտահոգությունները կապված էին ապաքինման, նախկին կենսակերպին վերադառնալու և ընտանիքի հետ լիարժեք կյան-

քի պահպանման հետ: 80%-ը ապագայի վերաբերյալ ուներ դրական պատկերացումներ, թեև առկա էին նաև հարազատների ցավ պատճառելու, կանացիության կամ ինքնուրույնության կորստի հետ կապված վախեր:

Աղյուսակ 3

Ժամանակային հեռանկարի և հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի փոխկապակցվածությունը քաղցկեղային հիվանդություն ունեցող անձանց շրջանում ըստ սեռի

Սեռ	Փոփոխականների հարաբերություն	Կոռելյացիա (r, p)
Տղամարդիկ	Ժամանակային հեռանկար – պարանոյալ վերաբերմունք	$r = 0.30, p < 0.01$ **
Կանայք	Ժամանակային հեռանկար – երգոպաթիկ վերաբերմունք	$r = 0.30, p < 0.01$ **

Ստացված տվյալների վիճակագրական վերլուծությունից պարզվեց, որ թե՛ տղամարդ, թե՛ կին հետազոտվողների շրջանում առկա է կոռելյացիոն կապ ժամանակային հեռանկարի և հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի միջև, ինչպես նաև վեր է հանվել գենդերային առանձնահատկությունն այդ կապերի միջև: Ինչպես տեսնում ենք, տղամարդ հետազոտվողների մոտ արձանագրվել է դրական կոռելյացիոն կապ ($r=0.3, p<0.01$), ինչը վկայում է, որ որքան քիչ է միտվածությունները դեպի ապագա, այնքան ավելի մեծ է հիվանդության նկատմամբ պարանոյալ վերաբերմունքի միտվածությունը: Տղամարդկանց շրջանում առավել հաճախ դիտարկվում էր պարանոյալ վերաբերմունք, որն ուղեկցվում էր բուժման գործընթացի և բժշկական անձնակազմի նկատմամբ անվստահությամբ: Նրանց շրջանում գերակշռում էր ներկայի կողմնորոշումը, իսկ ապագայի վերաբերյալ պատկերացումները հաճախ աւորոշ և բացասական բնույթի էին:

Կին հետազոտվողների շրջանում արձանագրվեց դրական կոռելյացիոն կապ ($r=0.3, p<0.01$), ինչը վկայում է հակադարձ փոխկապակցվածության մասին: Կանանց շրջանում որքան արտահայտված է երգոպաթիկ վերաբերմունքի միտվածությունը, այդքան բարձր է ապագայի կողմնորոշումը: Ապագայի նրանց պատկերացումները հիմնականում դրական էին և կապված էին ապաքինման, ընտանիքի և ինքնուրույնության պահպանման հետ:

Այսպիսով, հետազոտության արդյունքները ցույց տվեցին, որ քաղցկեղային հիվանդություն ունեցող անձանց շրջանում առկա են արտահայտված սեռային տարբերություններ ժամանակային հեռանկարի և հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքի, ինչպես նաև դրանց փոխկապակցվածության մակարդակում: Որպես հետագա հետազոտությունների վարկած կարելի է առաջադրել այն ենթադրությունը, որ ժամանակային հեռանկարի փոփոխությանը և հիվանդության ընթացքի փուլային առանձնահատկություններին զուգահեռ՝

փոփոխության և ենթարկվում նաև հիվանդության նկատմամբ վերաբերմունքը:

ГАЯНЕ ШАВЕРДЯН, АНАИТ МИКАЕЛЯН – *Взаимосвязь временной перспективы и отношения к болезни на примере лиц с онкологическими заболеваниями.* – Онкологические заболевания являются одной из важнейших проблем современной медицины и психологии, что обусловлено их широкой распространённостью, тяжёлым течением, стремительным развитием и многогранным влиянием на различные сферы жизни человека. Диагноз рака часто сопровождается сильным психологическим напряжением, тревогой, неопределённостью и изменением представлений о будущем. В данном контексте особую значимость приобретают исследования отношения к заболеванию и временной перспективы, поскольку они непосредственно связаны с эмоциональным состоянием пациента, психологической адаптацией, качеством жизни и процессами осмысления жизни.

В рамках данного исследования были изучены особенности временной перспективы у лиц с онкологическими заболеваниями, формы отношения к болезни, а также существующие взаимосвязи между ними. Кроме того, внимание было уделено выявлению гендерных различий и анализу их психологических особенностей. Результаты анализа показали, что у лиц с онкологическими заболеваниями существует взаимосвязь между особенностями временной перспективы и формами отношения к болезни. Одновременно были выявлены гендерные различия как во временной перспективе, так и в формах отношения к заболеванию. В частности, у мужчин была менее выражена ориентация на будущее, а также более заметны тревожные и параноидальные тенденции отношения к болезни. У женщин, напротив, более выраженными оказались ориентация на будущее, социальная активность и эргопатическое отношение к заболеванию.

Ключевые слова: человек с онкологическим заболеванием, временная перспектива, отношение к болезни

GAYANE SHAVERDYAN, ANAHIT MIKAYELYAN – *The Interrelationship Between Time Perspective and Attitude Toward Illness in Individuals with Cancer.* – Cancer diseases are among the most significant problems in modern medicine and psychology due to their widespread prevalence, severe course, rapid progression, and multifaceted impact on various spheres of human life. A cancer diagnosis is often accompanied by intense psychological stress, anxiety, uncertainty, and changes in perceptions about the future. In this context, the study of attitudes toward illness and time perspective becomes particularly important, as these factors are directly related to the patient's emotional state, psychological adjustment, quality of life, and processes of meaning-making.

Within the framework of this study, the characteristics of time perspective in individuals with cancer, the forms of attitudes toward illness, and the interrelations between them were examined. In addition, attention was paid to identifying gender differences and analyzing their psychological characteristics. The results of the analysis revealed that there is a relationship between the characteristics of time perspective and the forms of attitudes toward illness among individuals with cancer. At the same time, gender differences were identified both in time perspective and in attitudes toward illness. In particular, men demonstrated a lower level of future orientation and more pronounced anxious and paranoid tendencies in their attitudes toward illness. Women, in contrast, showed stronger future orientation, social activity, and ergopathic attitudes toward illness.

Key words: person with cancer, time perspective, attitude toward illness

Գրականության ցանկ / References

- Вагайцева, М. В., Чулкова, В. А., Карпова, Э. Б., & Леоненкова, С. А. (2015). Психологические исследования в онкологии. Психология. Психофизиология, 8(3), 28–35. / Vagaytseva, M. V., Chulkova, V. A., Karpova, E. B., & Leonenkova, S. A. (2015). Psikhologicheskie issledovaniya v onkologii. Psikhologiya. Psikhofiziologiya, 8(3), 28–35.
- Козлова, Н. В., & Андросова, Т. В. (2010). Социально-психологическое сопровождение онкологических больных. Вестник Томского государственного университета, (335), 142–147. / Kozlova, N. V., & Androsova, T. V. (2010). Sotsialno-psikhologicheskoe soprovozhdenie onkologicheskikh bolnykh. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, (335), 142–147.
- Семиглазова, Т. Ю., Ткаченко, Г. А., & Чулкова, В. А. (2016). Психологические аспекты лечения онкологических больных. Злокачественные опухоли, (Спецвыпуск 1), 54–58. <https://doi.org/10.18027/2224-5057-2016-4s1-54-58> / Semiglazova, T. Yu., Tkachenko, G. A., & Chulkova, V. A. (2016). Psikhologicheskie aspekty lecheniya onkologicheskikh bolnykh. Zlokachestvennyye opukholi, (Spetsvyпуск 1), 54–58. <https://doi.org/10.18027/2224-5057-2016-4s1-54-58>
- Харьковский, А. Н. (2015). Представления детей о болезни и их опосредующая роль в терапевтической работе с болеющими детьми. Национальный психологический журнал, 3(19), 105–116. <https://doi.org/10.11621/npj.2015.0300> / Kharkovskiy, A. N. (2015). Predstavleniya detey o bolezni i ikh oposreduyushchaya rol v terapevticheskoy rabote s boleyushchimi det'mi. Natsionalnyu psikhologicheskij zhurnal, 3(19), 105–116. <https://doi.org/10.11621/npj.2015.0300>
- Anagnostopoulos, F., & Griva, F. (2012). Exploring time perspective in Greek young adults: Validation of the Zimbardo Time Perspective Inventory and relationships with mental health indicators. Social Indicators Research, 106, 41–59. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9792-y>
- Ashley, L., Marti, J., Jones, H., Velikova, G., & Wright, P. (2015). Illness perceptions within 6 months of cancer diagnosis are an independent prospective predictor of health-related quality of life 15 months post-diagnosis. Psycho-Oncology, 24, 1463–1470. <https://doi.org/10.1002/pon.3812>
- Shtrahova, A. V., & Arslanbekova, E. V. (2011). Motivational component of the internal picture of the disease as a factor of adherence to therapy in patients with somatic diseases with a vital threat. Bulletin of the South Ural State University, Series “Psychology”, 29(246), 76–82.
- Wagner, C. V., Semmler, C., Power, E., & Good, A. (2010). What matters when deciding whether to participate in colorectal cancer screening? The moderating role of time perspective. Journal of Applied Biobehavioral Research, 15(1), 20–30.
- Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. Journal of Personality and Social Psychology, 77(6), 1271–1288.